

פרשת חקת - תשס"ד

ביני תלמי

שאלות :

1. "וַיַּדְבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה... זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה... וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה..." (במדבר, יט, 1-2). היום כשאנחנו חושבים על חוקה לישראל, אנחנו מדמיינים לנו ישראל יפה יותר, מוסרית יותר, צודקת יותר. ופה כל חוקת התורה זו פרה אדומה שמבשלים ממנה עפר לטהרה?

2. "וַיִּקְרָאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גִנַּע אֶהְרֹן וַיִּכְפּוּ אֶת אֶהְרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל" (שם, כ, 29). לעומת "...וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וַתִּמַּת שָׁם מֵרִיָּם וַתִּקְבַּר שָׁם וְלֹא הָיָה מִיָּם לְעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהְרֹן" (שם, 1-2). שני אחים נביאים ממשפחת ההנהגה הגרעינית. על אחד מתאבלים שלושים יום, ועל מרים כלום?

3. פרשת מי מריבה (שם, 3-13). משה ואהרון נענשים "...יֵעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקֶּהֱל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם" (שם, 12). על מה הם נענשים? על כך שלא דיברו אל הסלע כפי שביקש מהם? על כך שעשו תרגיל מנהיגות למפקקים ביכולתם (שם, 10)? על כך שלא הזכירו את ה' כמי שמוציא מים מן הסלע ולקחו את הכח לעצמם? על כך שהיכו בסלע פעמיים ולא פעם אחת, או בכלל לא, כפי שהתבקשו? למה משה יודע להתווכח עם האלוהים בכל פעם שצריך, והפעם אינו אומר דבר על העונש?

4. בהגיע שעתו של אהרון, לוקח אותו משה (בקטע שמזכיר לנו קצת את סיפור העקדה) למות בהר ההר. יחד איתם עולה גם אלעזר, בנו של אהרון, המקבל את בגדיו (ומקומו) של אביו (הפעם הבן מעלה את אביו אל העולה) (שם, 25-28). למה אהרון מעביר את תפקידו לבנו, בעוד מרים אינה מורישה דבר לאיש ומשה יעביר את תפקידו לאדם שאינו מבני המשפחה ואפילו לא מאותו השבט?

יש עוד שאלות (וישנו גם הסיפור המפורסם על נחש הנחושת האלילי למדי), אבל התשובות לא מספקות.

בשעת מותה של מרים אין לנו עדיין נוהגי אבל מוסדרים וברורים, ואחיה מנהיגי האומה אינם מוצאים דרך הגונה להתאבל עליה. הקהל הגדול דווקא מרגיש במחסור הגדול עם מותה של מרים, והוא מתרגם זאת לתחושת החוסר המתעוררת עם המחסור במים. במקום תאור האבל על מרים מביא לנו המקרא, מיד בפסוק הראשון שלאחר המוות, את תלונותיו של הקהל על "...הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא מְקוֹם זָרַע וַתֵּאָנֶה וַגָּפֶן וְרִמּוֹן וּמִים אֵין לְשִׁתוֹת" (כ, 5).

האבל והמחסור הלא מעובדים עם מותה של מרים, מביאים איתם גם את עונשם של משה ואהרון - המחסור במים שולח אותם אל הסלע ואל מי המריבה שבגינם הם נענשים. משה ואהרון אינם מבינים את צערה של הקהילה, הם מבינים רק את המחסור הפיזי במים ומתרברבים ביכולתם לפתור זאת במכות מטה אחדות על הסלע. מים אמנם באים, הקהילה אמנם שותה, אך המתעלמים ממותה של אחותם (או משאירים לעם לחשוב ולהאשים את האלוהים במותה) נענשים בכך שלא יגיעו לעולם אל מחוז חפצם, אליו הם כבר הולכים עשרות שנים.

לאחר מותו של אהרון לא מחכה העדה להוראות וסיוע ההנהגה בנוהגי האבל, ובניגוד לאבלה הקודם היא עושה מעשה: "וַיִּקְרָא כָּל הָעֵדָה בְּיַגְעֵם אֶהְרֹן וַיִּכְפּוּ אֶת אֶהְרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בַּיַּת יִשְׂרָאֵל" (שם, 29), וכך יעשו גם אחרי מות משה בערבות מואב. שלושת המנהיגים בני עמרם (כשם כן הם - עם רם) מייצגים כל אחד מנהיגות מסוג אחר (אמירה הדורשת הרחבה, הדורשת הזדמנות אחרת):

משה הוא המנהיג הגדול, מורה הדרך, איש האמונה והחזון, היודע לגייס את ההמון להאמין בו וללכת אחריו גם בשעות הקשות ביותר. גם אם יכולות הניהול שלו אינן גבוהות (זוכרים את השעורים הראשונים בתורת הניהול והאירגון שהוא מקבל מיתרו!), הכריזמה שלו ואמונתו הגדולה מספיקות לו כדי להיות מנהיג השינוי הגדול ביותר שקם לעם ישראל עד היום.

מרים היא מנהיגת הנשמה היתרה, מנהיגת מה שאנחנו קוראים היום אמנות, יצירה - היכולת לראות ולהבין את הדברים מעבר להופעתם הפיזית, הנראית, הפשוטה. היכולת לשיר, או לרקוד, או להלחין את שירת הים. לא רק לחצות את הים בחרבה, אלא גם לחוות את כל עצמתו הייחודית של המאורע הזה ולתת לו ביטוי באמצעים ובדרכים שונות.

אהרון הוא מנהל. הוא יודע לדבר אם אומרים לו מה צריך להגיד, הוא יודע לארגן את החברה כל פעם שצריך לקפל את אהל מועד לקראת נדודים חדשים, הוא יודע לסדר ענייני קרבנות ולסדר סידור עבודה לכהנים הסרים למשמעתו. הוא לא מנהיג המסוגל להתמודד עם ההמון שרוצה עגל של זהב, אך הוא יהיה נאמן לשולחיו ונאמן לסדרי עבודת הקודש המאורגנת והמסודרת.

את הידע של אהרון, את הכרותו עם צרכי הקודש, ניתן ללמוד, וכדי להבטיח נאמנות אפשר ואף כדאי לדאוג לכך שמחליפו יבוא מאותה משפחה ומבין בניו. החלפתו של מנהיג מסוגם של משה ומרים אינה החלפה סתמית שיכולה לעבור מאב לבן רק בגלל היותם מאותה חמולה. מנהיגים אמיתיים במקומות הללו הם יחידי סגולה, ואי אפשר ולא כדאי להגביל את החיפוש אחריהם בתוך משפחת המוצא בלבד. מרים חיכתה להחלפתה עד דוד המלך של הכנור (אפילו בצלאל, בונה

המקדש, חכם הלב, הוא אומן גדול, אך יוצר לפי הוראות מלמעלה ולא מרוחו שלו). משה לא יכול היה להשאיר אחריו חלל ללא יורש, והוא מוצא ומכשיר את יהושע בן-נון לתפקיד.

מילה אחרונה על הפרה האדומה :

בכולנו יש כנראה חיידקים בלתי מתרפאים של חטא. אם גם משה הגדול ואהרון הנאמן חוטאים, אין כנראה דרך להתחמק מן הרעה הזאת.

פרה אדומה אין, ולא הייתה (לפני כמה זמן מצאו באיזה מושב עגלה אדומה שכמעט התאימה לתאורים, אך גם היא נפסלה במהרה).

רק עפר הפרה האדומה יכול לכפר על חטאינו, לכולנו חידקים של חטא, אין פרה אדומה ולא הייתה!

אז זוהי חוקת התורה – אין טהרות אוטומטיות במקלחות חמות של עפר פרה אדומה, ואין לנו ברירה אלא לפתור את הבעיות שלנו ובינינו - בעצמנו!